

## K R O N I K A

### životní jubileum profesora Jiřího Damborského

Prof. Dr. Jiří Damborský, DrSc. se narodil dne 22. května 1927 v Litovli, kde také zahájil svá gymnaziální studia, která pak ukončil na Slovanském gymnáziu v Olomouci. Jeho třídním učitelem na Slovanském gymnáziu byl prof. Oldřich Králík, později významný univerzitní profesor na FF UP v Olomouci, od něhož také dostal první podněty k filologické práci.

Při studiích slavistiky, polštiny, ruštiny a češtiny na filozofických fakultách nejdříve v Praze a pak v Olomouci a v závěru na Jagellonské univerzitě v Krakově se začal utvářet vědecký profil Jiřího Damborského. Myslím si, že podstatnou roli zde sehrál fakt, u koho studoval: v Praze navštěvoval přednášky Bohuslava Havráňka, Bohumila Mathesia a Karla Horálka, v Olomouci pak přednášky dalších významných českých lingvistů 20. stol. – Františka Kopečného, Jaromíra Běliče a Josefa Bečky. Na Jagellonské univerzitě v Krakově poznal nejvýznamnější představitele polské jazykovědy – Kazimierze Nitsche a Tadeusze Lehra-Splawinského. Právě v době svých krakovských studií navázal přátelské styky s kolegy nejen polskými, ale i z jiných slovanských zemí. Tato přátelství přetrvala po celý jeho život. Za všechny je třeba uvést nám známého prof. Antoního Furdala a také akademika France Jakopína z Lublaňské univerzity ve Slovinsku.

Vzhledem k tomu, že se Jiří Damborský stal asistentem na tehdy v Olomouci zakládané polonistice, stala se polská filologie hlavní náplní jeho vědecké orientace. Silně na něho právě v tomto směru působil již vzpomenutý František Kopečný, jeden z nejvýznamnějších představitelů československé slavistiky a pozdější školitel našeho jubilanta v jeho externí vědecké aspirantuře. Nemalý odborný vliv měl na Damborského prof. A.V. Isačenko, další titán světové slavistiky nyní již minulého století. Jiří Damborský se stal jeho asistentem a tajemníkem katedry slavistiky. Je třeba připomenout, že mimořádně příznivé slavistické klima v Olomouci 50. let vytvářeli dále univerzitní profesori Antonín Dostál, Jaromír Bělič, Karel Horálek a Bohuslav Ileš. Jiří Damborský měl to štěstí, že tam v té době studoval, že mohl nasávat tu úchvatnou intelektuální atmosféru, která se na jedné fakultě jen zřídka vyskytne v tak koncentrované podobě. Není bez zájmovosti, že v době své aspirantury začal Jiří Damborský studovat u prof. Pavla Trosta litevštinu a nebylo to jen odborné studium, Jiří Damborský se později intenzivně věnoval také překládání litevské literatury.

Trvalý kontakt s polskou jazykovědou se u našeho jubilanta datuje od r. 1950, kdy se stal lektorem českého jazyka na poznaňské univerzitě. V Poznani také shromáždil materiál k doktorské disertaci, na jejímž základě pak v Olomouci

dosáhl titulu PhDr. Disertace byla věnována polskému básníkovi Ryszardovi Berwińskému a jeho účasti na Slovanském kongresu v Praze v roce 1848.

Do Polska se Jiří Damborský znovu vrátil jako lektor, tentokrát na Varšavskou univerzitu, s posláním, aby se zde habilitoval. Pobyt na Varšavské univerzitě v letech 1960–1966 definitivně zformoval vědecký profil jubilanta. Zaslouhou profesora Stiebera a zejména nám dobře známého prof. Doroszewského zůstane, že obrátili pozornost Damborského k synchronnímu srovnávacímu studiu polského a českého jazyka a k otázkám utváření spisovné podoby polského a českého jazyka. Pro další odborný vývoj jubilanta byla rozhodující ta skutečnost, že se mu otevřely polské odborné časopisy, zejména „Język Polski”, „Poradnik Językowy”, „Slavia Occidentalis” a „Prace Filologiczne”. Damborského působení na Varšavské Univerzitě vedlo k jeho habilitaci v r. 1965, kterou tam podstoupil jako vůbec první zahraniční polonista po 2. světové válce. Předpokladem pro přistoupení k habilitaci byla hodnota kandidáta věd, které dosáhl v roce 1964 na Masarykově univerzitě v Brně v komisi vedené prof. Machkem.

Po návratu z Polska se Jiří Damborský habilitoval znovu na Univerzitě Palackého v r. 1967. (Druhá habilitace byla nezbytná kvůli tehdy velmi zdlouhavým předpisům nostrifikačním.) Poté působil jubilant jako docent na katedře slavistiky FF UP a konal přednášky a semináře jednak z polonistiky, jednak ze srovnávací slavistiky a staroslověnštiny až do r. 1972, kdy byl politickými okolnostmi donucen k odchodu z univerzity. Činnosti vysokoškolského učitele, která trvá letos přesně 50 let, se pan profesor věnuje s velkým zaujetím a s plným nasazením i po dvaceti letech nucené přestávce. Po revoluci 1989 byl povolán na zakládanou univerzitu v Ostravě, aby zde obor polštinu rozvinul v nejlepší polonistické pracoviště v České republice. Pod jeho vedením dosáhla ostravská polonistika akreditace magisterského vyučovatelského studia, doktorandského studia i práva konat habilitační a profesorská řízení, a to po revoluci jako jediná katedra polského jazyka v ČR v oboru polský jazyk. Jiřímu Damborskému bylo po revoluci 1989 nabídnuto rovněž působení na dalších dvou univerzitách: do Olomouce se na určitou dobu rovněž vrátil jako rehabilitovaný pracovník, aby pomohl obnovit polonistiku, na nově budovanou univerzitu v Opolí jej povolali, aby zde pomohl postavit základy bohemistiky. V této souvislosti je třeba připomenout, že veškerá tato neobyčejně činnorodá práce kladla na profesora velké požadavky intelektuální i fyzické. Jiří Damborský si však velmi dobře uvědomoval, v jakém stavu byly humanitní vědy po revoluci. Kontinuita oborů byla přerušena, humanitní obory byly značně devastovány, odborníků bylo velmi málo, protože ti nejlepší museli po roce 1968 z vysokých škol odejít a ti, kteří zůstali, většinou nemohli publikovat a kvalifikačně růst. Proto v té době věnoval prof. Damborský všechny své síly zralého vědce budování a obnově moderní české polonistiky, ale i polské bohemistiky. Externí působení na univerzitách v Olomouci a Opolí ukončil prof. Damborský teprve před několika lety.

Vraťme se však ještě k těm osudným dvaceti letům profesora nadekretného vyloučení z české vědecké obce. Doma nesměl publikovat pod svým jménem vůbec. Patří ke cti polských kolegů, že mu umožňovali publikovat v polských vědeckých časopisech. Právě v tomto období vyšla v centrálních polských vydavatelstvích řada významných děl Damborského; ostudou však zůstane, že u nás byla tato díla tabuizována, nesměla se ani citovat. Dovolím si na tomto místě ocitovat příznačné vyjádření Jiřího Damborského z jeho poslední knížky *Polština a franština ve vzájemném vztahu* (byla vydána v r. 1999 na FF OU):

Při podrobnějším pohledu na některá data neunikne čtenářově pozornosti zajisté fakt, že řada spadá do období, kdy autorovi z politických příčin bylo zabráněno publikovat doma, ve své vlasti. Používám této příležitosti, abych vyjádřil své upřímné poděkování polským kolegům, kteří s nevšední vstřícností a porozuměním přijímali mé příspěvky k otištění. Dali tak přesvědčivý důkaz, že věda nesnáší žádná diskriminační pouta, a zároveň udělili morální lekci všem, kdo se snažili vymazat mne z českého vědeckého povědomí.

Nelze si odpustit ještě jednu poznámku svědčící o diskriminačních zásadách vůči Damborskému. Uvádím ji zde proto, že studentům je již tato doba značně vzdálena, vždyť to všechno se stalo ještě před jejich narozením.

Ta poznámka se týká Damborského kandidátské práce *Neurčité a jmenné tvary slovesné v polštině*. Tato práce byla vydána Státním pedagogickým nakladatelstvím v Praze. Ještě než však stačila kniha vyjít za svými čtenáři, pokročila u nás normalizace tak, že z tiskárny už šla přímo do stoupy. Autorovi se podařilo zachránit jen několik exemplářů, z nichž jeden byl zaslán do Polska, kde nejen byly uveřejněny na knihu recenze, ale pojednání o ní bylo zařazeno i do nejprestižnější polské jazykové encyklopedie *Encyklopedia Języka Polskiego*.

Jubilant sám nerad hovoří o těchto zlovolných perzekucích, zdůrazňuje, že nebyl přerušen, nýbrž jen velmi ztížen jeho kontakt s vědeckým světem, a to dokonce i u nás. Našli se lidé, kteří pomohli. Říkalo se jim „pokryvači“. Byli to lidé, kteří nezištně zašitili svým jménem vědecké práce těch, kdo nemohli veřejně pod svým jménem publikovat. A tak několik statí Jiřího Damborského vyšlo pod jménem jeho vysokoškolského učitele Františka Kopečného. Nepokrytě, pod svým jménem, mohl v té době publikovat, jak jsem již řekla, pouze v zahraničí, především v Polsku. Za největší újmu těch let považuje jubilant fakt, že byl zbaven možnosti pokračovat ve výchově mladých slavistů a polonistů, především ve výchově mladých vědeckých pracovníků. Tuto možnost má opět až nyní a plně ji využívá.

Velkou vzpruhou pro Damborského byla v té nelehké době rodina, především manželka, která mu pomáhala překonávat všechny krize, ať již šlo o nucené vystěhování z Olomouce do Ostravy, o neustálé překládání z místa na místo na trase Opava–Český Těšín–Ostrava anebo o následnou perzekuci jeho dcer, které u nás nesměly vystudovat vysokou školu. Všechny tyto věci jsem považovala za nutné vám všem sdělit, protože i ony jsou důležitou součástí jubilantova curricula.

Obraťme se nyní k vědecké činnosti profesora Damborského. Mám-li ji charakterizovat souhrnně, pak je nutno na prvním místě zdůraznit mnohostrannost, velkou šíři jeho zájmů. Jeho vědecká činnost zahrnuje polskou lingvistiku, morfologii, syntax, lexikologii, srovnávací studium polského a českého jazyka se soustavným přihlížením k dalším slovanským jazykům, především ruštině a slovenštině, ale také srbsčině, chorvatštině a slovinštině (možná vás bude zajímat, že je soudním tlumočnickem Krajského soudu pro jihoslovanské jazyky). Ve všech jmenovaných základních oborech lze uvést Damborského práce, které jsou zejména polskou odbornou veřejností hodnoceny jako významný vědecký přínos. Byl-li prezidentem Polské republiky vyznamenán vysokým řádem Důstojnický kříž, má to hluboký a nejen symbolický význam. Profesor byl také jmenován čestným členem Polského Jazykovědného sdružení AV (jako dosud jediný cizinec) a dále členem Polské etnografické společnosti. A když už hovoříme o jeho oceněních v Polsku, zmiňme ještě fakt, že ministr kultury Polské republiky mu udělil čestné vyznamenání Za zásluhy o polskou kulturu.

Ale pokračujeme v charakteristice jubilatových vědeckých prací. V první řadě chci zdůraznit, že se vyznačují dokonalou znalostí především polštiny, ale i dalších jazyků a širokým rozhledem srovnávacím, jak o tom svědčí již sám titul jeho poslední, už zmíněné knihy *Polština a franština ve vzájemném vztahu*. K dalším jazykům, ke kterým profesor soustavně ve svých pracích přihlíží, patří také němčina, již plynně ovládá, a podle potřeby rovněž angličtina. Objevují se rovněž odkazy k litevštině, z níž, jak jsem již řekla, překládal, a k maďarštině, kterou rovněž pasivně ovládá. Z metodologického hlediska nezapře Damborský to, že svými kořeny tkví v domácí strukturalistické tradici. Ne nadarmo, jak zde již zaznělo, byli jeho vysokoškolskými učiteli členové a pokračovatelé Pražského lingvistického kroužku – Mathesius, Havránek, Horálek, Kopečný a Isačenko.

A nyní ke konkrétním dílům Jiřího Damborského. Nemám samozřejmě možnost pojednat o každé jednotlivé studii, zmíním zde jen ta díla, která považuji za nejvýznamnější.

Jak vyplývá z recenzí, již z jeho prvních statí z konce padesátých let o slovnědruhové kvalifikaci polské kategorie predikativ a o významu krátkých tvarů adjektiv v současné polštině bylo patrné, že se jedná o přemýšlivého lingvistu, který dokáže postřehnout a adekvátně popsat jevy, jež dosud unikaly pozornosti badatelů.

Z počátku 60. let pochází jeho významná studie otištěná v časopise „Język Polski“, kde se zabývá vyhraněnou skupinou sloves tzv. bezděčného stavu, jejichž osobitě rysy nebyly do té doby v gramatikách popsány.

V 50. letech byl prof. Damborský hlavním autorem nebo spoluautorem celé série učebnic pro školy s polským jazykem vyučovacím – celkem jich bylo 15. Jak sám říká, práce na učebnicích mu umožnila užěji spojovat odbornou vědeckou práci s prací prakticky orientovanou.

Na 60. léta připadá celá řada jeho studií o l-ovém participiu v polštině s bohatou řadou konfrontací s dalšími jazyky. Jeho kandidátská práce z 60. let, o jejímž normalizačním osudu jsme již hovořili, měla název *Participium l-ové v polštině*. Toto dílo bylo věnováno morfologii a syntaxi polského slovesa z hlediska systémového uspořádání jmenných a neurčitých tvarů. Práce byla autorovi východiskem k jeho rozsáhlé habilitační monografii *Particium l-ové ve slovanštině*, kterou předložil a obhájil na Varšavské univerzitě v roce 1966. Cílem, který autor v tomto spise sledoval, bylo souhrnné pojednání o tomto slovanském jazykovém faktu z hlediska synchronního i diachronního, a rovněž z hlediska jazykové komparace. Jak jubilant sám říká, podnět k napsání této práce vzešel od jeho vysokoškolského učitele Františka Kopečného, který obrátil jeho pozornost na nesprávné hodnocení tohoto participia ve vědeckých popisech i ve školních gramatikách. Práce, která byla vysoce hodnocena recenzenty – akademikem Stieberem a profesory Jabłońskou a Sławským, vyniká především systematickým uplatňováním moderní konfrontační metody jak pro stanovení shod a rozdílů mezi jednotlivými slovanskými jazyky, tak pro rozlišení systémových a nesystémových jevů. Další předností tohoto díla je bohatá excerpce z literatur i slovníků všech slovanských jazyků.

Výsledky svého lektorského působení – dvouletého na univerzitě v Poznani a šestiletého na univerzitě ve Varšavě – shrnul prof. Damborský v knize *Základy mluvnice českého jazyka* (vyšlo ve Varšavě v r. 1970). Zde představil strukturu a systémové uspořádání českého jazyka na pozadí jazyka polského. Vedle stránky vědecké nutno vyzvednout praktický užitek knihy, protože se jednalo o první systematickou srovnávací mluvnici česko-polskou vůbec.

Soudím, že největším přínosem ke konfrontačnímu studiu našich dvou jazyků, češtiny a polštiny, jsou Damborského česko-polské studie vydané ve Varšavě v r. 1977 s názvem *Srovnávací studie z polské a české slovní zásoby a frazeologie*. Jak bylo zdůrazněno v recenzích, studie mají veliký význam především v rozpracování metodologie konfrontační metody. Tato linie Damborského odborného zájmu pokračuje i dále a vyvrcholila poslední jeho monografií s názvem *Polština a franština ve vzájemném vztahu*, o níž jsem se již zmínila.

Patří k nejlepším autorovým publikacím. Byť v titulu chybí čeština, autor k ní neustále přihlíží – vlastně každé typologické srovnání slovotvoření, frazeologie a idiomatiky je konfrontováno v dvojí dichotomii: polština a franština na straně jedné a čeština a němčina na straně druhé. Jádrem je zde zjišťování podílu výpůjček a kalků při utváření spisovné polštiny a spisovné češtiny. Jiří Damborský zde přináší celou řadu zcela nových řešení a lze bez nadsázky říci, že plodně ovlivňuje současná bádání v této oblasti.

Značný rozsah mají jubilantovy práce didaktické, přesněji glottodidaktické, a také překladatelské. Bohužel není v našich možnostech rozvést tyto okruhy jeho tvorby do jednotlivostí. Uvedu pouze obsáhlou učebnici češtiny pro Poláky, vy-

danou vydavatelstvím *Wiedza Powszechna* ve Varšavě poprvé v roce 1972 a od té doby v pěti dalších vydáních. Je to konverzační a frazeologické minimum češtiny.

Vědecké dílo prof. Damborského z něj učinilo výraznou postavu ostravské slavistiky. Není to jen jubilejní oslavou vynucené *captatio benevolentiae*, řekneme-li, že si osobnosti a díla prof. Damborského hluboce vážíme, že je významnou osobností univerzity, která mu udělila čestnou medaili k prvnímu desetiletí svého trvání. Vážíme si ho i pro jeho vlastnosti lidské – pro jeho skromnost, ochotu pomáhat mladým adeptům filologie, pro jeho postoje v dobách pro něho těžkých.

Máme radost z toho, že pana profesora si váží i na jiných univerzitách: o jazykovědnou přednášku u příležitosti jeho životního jubilea jej požádala pracoviště univerzit Masarykovy, Karlovy a univerzity v Opolí.

Na závěr bych ráda popřála jubilantovi pevně zdraví, klid a pohodu k vědecké práci a denně alespoň jednu – někdy menší a někdy větší – radost.

Eva Mrhačová, Ostrava

## Aleš Haman sedmdesátiletý

Ač je to k nevíře, 26. června se literární historik, editor, kritik a vysokoškolský pedagog prof. PhDr. Aleš Haman, DrSc. dožívá sedmdesátky. My, kteří známe pana profesora z jeho vystoupení na literárněvědných konferencích, odborných seminářích, ale i z osobního kontaktu s ním (rád vzpomínám na naši cestu z polského Wałbrzychu do Náchoda, naplněnou inspirujícím rozhovorem, která se změnila díky pomalému tempu vlaku přes hranice spíše ve vlastivědný výlet), bychom vzhledem k jeho čínorodosti, optimismu, spojeném s vlídností, laskavostí a hlavně s ochotou naslouchat a vést dialog tato léta vůbec neuhádali.

Narodil se v Josefově, absolvoval gymnázium J. K. Tyla v Hradci Králové, poté vystudoval na Filozofické fakultě UK obor bohemistika-literární věda. Jako žák Jana Mukařovského byl v mnohém ovlivněn strukturalistickou metodou a zaujaly ho teoretické problémy výzkumu, zvláště genologie, tedy nauka o literárních žánrech. Po absolutoriu měl původně nastoupit na VŠP jako asistent v oboru česká literatura, ale z politických důvodů byl nucen přijmout místo jazykového redaktora ve Státním zdravotnickém nakladatelství. Po roce se však stal redakčním tajemníkem Spisů Jana Nerudy v Ústavu pro českou literaturu ČSAV, čímž byla určena jeho oblast bádání – literatura 19. století. Za svého prvního působení v Akademii věd redakčně zpracoval přes polovinu z devětatřiceti svazků Nerudových spisů a edičně připravil svazky *Menší cesty* a *Aforismy a dodatky*. Vydal také memoáry Ignáta Herrmanna a podílel se na edici Quisových pražských vzpomínek. V r. 1963 obhájil kandidátskou disertaci *Neruda prozaik*, jež vyšla doplněná i knižně. Šlo z dnešního pohledu o zlom v dosavadním nerudovském

bádání, neboť do té doby byla Nerudova prozaická díla českými kritiky odsou-  
vána na okraj zájmu. Haman však postihl jejich svébytnost, a to na základě meto-  
dologických východisek zkoumání, navazujících na práce německé teoretičky  
K. Hamburgerové. Zároveň Nerudovy prózy zařadil do kontextu prózy Máchovy  
a Němcové. Brzy nato vydal monografii o Adolfu Branaldovi a zabýval se rovněž  
možnostmi existenciálně založené poetiky, zvláště na příkladu poezie F. Halase.  
Stále výrazněji se u Hamana začala hlásit ke slovu inspirace frankofonní literární  
teorii. Zároveň recenzoval knižní noviny v časopisech „Plamen“, „Tvár“ a v denním  
tisku. K této recenzentské, teoreticky navýsost poučené činnosti se vrátil po roce  
1990 (na stránkách Nových knih a jinde). A volají-li dnes mnozí publicisté po  
novém F. X. Šaldovi, cosi z jeho kritického zaujetí nacházím právě u Aleše Hama-  
na, byť šaldovské kritiky „patosem“ je zde méně, „inspirace“ však neutuchající.

Hamanova slibně se rozvíjející akademická vědecká dráha byla drasticky  
přerušena v roce 1972, kdy musel z Akademie věd odejít a nastoupil ve Státní  
knihovně ČR. Stal se však členem výzkumného týmu, zabývajícím se resortním  
úkolům – problematikou čtenářství. To podnítilo Hamanův zájem o recepci lite-  
rárního díla, přičemž směřoval k literárně-sociologickým aspektům, jak je  
v 70.–80. letech rozvíjela zejména kostnická škola recepční estetiky. Badatelskou  
syntézu výzkumu představují Hamanovy publikace *Literatura z pohledu čtenářů*  
a *K teorii čtení a čtenářství*, která vedla k získání titulu doktora věd.

V r. 1990 se Haman vrací na tři léta do Akademie věd. Podílel se mj. na *Lexi-  
konu české literatury* a stal se členem vědecké rady *České knihovny*. Souběžně  
začal vyučovat na Pedagogické fakultě ZČU v Plzni, kam posléze přešel a kde se  
také habilitoval. V r. 1998 získal titul profesora pro obor dějiny české literatury.  
Od r. 2000 je vedoucím katedry bohemistiky PdF JU v Českých Budějovicích.  
Působí zde v pracovním týmu zkoumajícím nadnárodní kontexty české literatury.

Prof. Haman je rovněž autorem knihy *Česká literatura po roce 1945 z ptací  
perspektivy* (1991), jež vznikla na základě přednášek určených pro knihovníky,  
učebnic literatury pro gymnázia, vysokoškolákům jsou určeny jeho publikace  
*Úvod do studia literatury a interpretace díla* (1999), *Nástin dějin české literární  
kritiky* (2000), skripta *Česká literatura 19. století a evropský kontext* (1999). Svůj  
zájem o dílo významných poválečných autorů završil monografií *Arnošt Lustig*  
(2001), souborem recenzí *Prozaické surfování* (2001) a souborem studií  
*Východiska a výhledy* (2001).

Je zřejmé, že Hamanova vědecká práce se dále slibně vyvíjí, a to v kontextu  
národním i širším mezinárodním. Podobně jako slovenský badatel Tibor Žilka na  
Slovensku, tak Aleš Haman v Česku patří k těm osobnostem, které v dobrém slo-  
va smyslu profilují tvář literární vědy ve střední Evropě a mají rovněž co  
nabídnout evropské i světové literární vědě.

**Ad multos annos!**

*Libor Martinek, Opava*

## Význam slavistických studií dnes

Titul by se správně měl doplnit o odpověď na otázku: význam pro co? Nena-  
bízí se přitom lepší odpověď nežli pro naši národní vědu a kulturu, nebo přesněji,  
aniž bych chtěl v okamžiku pro mne významném uchylvat se k příliš nadnese-  
ným slovům: pro naši národní identitu. Na první pohled by se mohlo zdát, že se  
prospěšností slavistických studií v slovanské zemi, k níž patříme svou genealogií,  
není nutno zvlášť obírat. Zajisté nemalou roli hraje neblahé dědictví minulosti ce-  
lkem nedávné, kdy se na slovanství vůbec a na studium slovanských jazyků  
a slovanských literatur zvlášť přikládala především hlediska ideologická (máme  
bez pochyby mnozí z nás v paměti nevědecké vyhlášení studia ruštiny za světo-  
názorový obor, neboť přece šlo o jazyk Lenina a Stalina, v zobecňující, newspea-  
kové podobě, o jazyk míru a socialismu). Snižování významu jazyka do služební  
role politické propagandy se po 1989 roku obrátilo ve svůj protiklad: totiž v na-  
mnoze utilitární tendenci postulující – podle našeho názoru – chybně obrat od  
světa slovanského k světu západnímu, od jazyka ruského k jazyku anglickému.  
Zvrat v orientaci činí potřebným, aby se otázka významu a prestiže slovanských  
studií ve slovanské zemi nastolovala, abych tak řekl, od základu.

Nelze nepřehlédnout k dost radikálním názorům, co my vlastně máme společ-  
ného s Rusy či s Poláky, o jižních Slovanech nemluvě. Mnohem důležitější je  
věnovat se vztahům ke kultuře německé, přirozeně francouzské (angloamerické).  
Není sporu o tom, že zejména německá kultura měla na náš vývoj v průběhu dlou-  
hé historie silný vliv, patrně silnější než všechny jiné slovanské kultury dohroma-  
dy, velkou ruskou a polskou kulturu nevyjímaje. To je sice pravda, ale pravda jen  
částečná a neváhám se říci povrchní.

Sotva bychom mohli postihnout charakter našeho kulturního vývoje, kdyby-  
chom pomíjeli kořeny, z nichž naše národní kultura vyrůstá, aniž bychom přehlí-  
želi a nedocenili neslovanské prvky, které u nás či na nás působily. Podíváme-li se  
ale právě z úhlu slovanských kořenů na otázku slavistických studií, zjistíme, že je-  
jich hodnota je pro nás kulturní standard přinejmenším tak důležitá, jak hodnota  
kultur nejvýspělejších evropských národů – Němců, Francouzů, Italů, Angličanů.

Přejdeme od obecných konstatací ke konkrétním. Vezměme si za východisko  
neobyčejné množství společných, často velmi dávných prvků, které nás spojují se  
slovanským světem a jež jsou nad jiné výmluvným dokladem společného kultur-  
ního dědictví, dědictví nemalé hodnoty.

Významný polský slavista Tadeusz Lehr-Spławiński (1891–1965) se pokusil  
spočítat, jaký je v jeho mateřském jazyku – tedy v polštině, a můžeme to *mutatis  
mutandis* přijmout i pro další slovanské jazyky, tedy i pro češtinu – podíl výrazů  
zdeděných z doby praslovanské, tedy z doby, která předcházela vzniku jednot-  
livých slovanských jazyků. Přitom jde o výrazy, které si přes dlouhá staletí podr-  
žely životnost až do dnešního dne. Výsledky Lehrova šetření jsou překvapující:

vychází ze základu zhruba 8 000 aktivně užívaných výrazů v řeči vysokoškolsky vzdělaného Poláka. Tuto sumu srovnává s asi 1 700 praslovanskými výrazy, jak se dají shromáždit z významných etymologických slovníků France Miklosiche a Ericha Bernekera, první původem Slovinec, profesor slavistiky ve Vídni, jeden z nejvýznamnějších jazykovědců (1813–1891), druhý německý slavista světového významu, mezi jiným profesor pražské univerzity (1874–1937).

Pohledme, o jaké výrazy běží: především týkající se vnitřního života člověka, o takové abstraktní pojmy jak: *duch, duše, rozum, cit, vůle, mysl, paměť, víra, naděje, milost, nenávist...*, názvy vlastností jak: *zlý, dobrý, moudrý, chytrý, milý...* Početnější jsou výrazy týkající se vnějšího života, z oblasti fyzického světa, živé a mrtvé přírody, jak: *hora, břeh, jeskyně, pole, kámen, skála, řeka, jezero, moře, dub, buk, javor, lípa; medvěd, tur, vlk, jelen, zajíc*; (části těla) *hlava, noha, ruka*; příbuzenské názvy: *otec, matka, syn, sestra*.

Společným dědictvím jsou přechetná slovesa jak: *žít, vidět, slyšet, myslet*, ale také přídavná jména: *chudý, tlustý, lysý* atd. Vyjádřeno číselně, jeví se to takto: ze sumy 1700 praslovanských slov je 170, neboli celá jedna desetina, z významové oblasti vnitřního světa člověka asi 1400 se týká světa vnějšího. (Zbytek jsou slova pomocná, gramatická, nemající vlastní věcný význam.) Snadno lze z poměru 8000 : 1700 vyčíst, že se jedná o 23 %, tedy téměř o jednu čtvrtinu praslovanských slov v aktivní slovní zásobě dnešního vzdělance pocházejícího ze slovanského světa.

Už sama tato fakta dokládají, jak velké kulturní statky jsou uloženy v našich jazycích. Je naší povinností nejen poznávat, ale udržovat je a zpřístupňovat novým generacím. Provázejí nás do dávné minulosti, až k samým kořenům zrodu našich jazyků. Zobrazují se v nich dlouhé kulturní dějiny, které si v ničem nezadají s kulturními dějinami vyspělých národů. Hlásíme se k těmto vyspělým národům, patříme k nim, zrodila nás stejná mediteránská kultura, křesťanský svět a živý kontakt s duchovním bohatstvím jiných kultur. Zdaleka, jak vidět, jsme nebyli jen odkázáni na to vstřebávat a přijímat cizí podněty, obohacovali jsme, a trvám, že nadále obohacujeme evropskou kulturu o vlastní, chcete-li slovanský přínos.

Patrně již s konečnou platností můžeme tvrdit, že došlo k regeneraci, netroufal bych si však tvrdit, že k úplné renesanci slavistiky po letech zničení vědeckého, a zejména personálního, totalitním režimem. Aby se tento obrat dále upevňoval zejména vzhledem k procesu evropské integrace, znamená: rozšiřovat tradiční chápání slavistických studií jako oboru úzce filologického, do značné míry podřízeného rusistice.

Spatřoval bych toto rozšíření v prvé řadě v otevření oboru. Zkonkretizují to na svém užším oboru – polonistice. Větší otevřenost neznamená, že rezignujeme na důležitou filologickou, a v tom právě slavistickou složku, nýbrž v uvědomování si a zdůrazňování širších souvislostí evropských a světových. Žádný obor nemůže existovat v izolaci od jiných, z čehož plyne požadavek, že v rámci dosavadní metodologie musíme zohledňovat jiné aspekty polonistiky, jak se promítají do dalších disciplín a metod, historie, filozofie, sociologie, etnologie, antropologie

atd. Rozšíření bude také znamenat zrovnoprávnění filologických poznatků (z jazyka, písemnictví a vzájemných literárních vztahů) s poznatky z dějin Polska, polského umění, polské hudební kultury apod., což se sice v různém rozsahu dělo, ale chyběly některé podstatné složky, např. polská křesťanská filozofie a v souvislosti s tím křesťanská (katolická) spiritualita, hrající závažnou roli v dějinách Polska. Přitom musí polonistická studia navazovat ve větší míře na duchovní klima současné epochy. Přeloženo do praktické roviny: povinně se to projevit ve volbě témat pro vědecké konference, vyhledáváním badatelů, kteří se zabývají otázkami, jež rezonují s vědeckými, kulturními, a také duchovními proudy doby. Znamená to také orientaci magisterských a doktorských prací, které by zrcadlily polský duchovní život a kulturu v celém jeho bohatství a rozmanitosti. Dá to naší práci nový rozměr a zaměří nás na závažnou tematiku nového milénia v integrované Evropě.

A už jen závěrečná poznámka. Mohl by to být jakýsi pendant, pro nějž by nejspíš hodil pozměněný titul přednášky: Slavistika na OU dnes. Tedy: co se slovanskou filologií (kam u nás zatím patří rusistika a polonistika, jaké místo má zaujímat na naší univerzitě).

Především jde o to, jak se v našich poměrech dokážeme vyrovnávat se změnami v slovanských zemích, dále pak jakým způsobem a jak efektivně jsme s to skloubit obrovskou rozlehlost slavistické látky s badatelskými a studijními možnostmi jednotlivce, jak vůbec rozvíjet slavistiku na stále nedostatečné a ke všemu stále omezované finanční bázi, jak se smířit s redukováním, doufejme že jen dočasným, personálního zajištění slavistiky, jak překonat generační lakunu etc., otázky lze množit.

Nezbývá než se spokojit s konstatací, nepřilíš optimistickou. Nejsme osamoceni v přesvědčení, že v současné době nemůžeme očekávat větší zájem, podporu a také pochopení navzdory všem slibům a deklaracím ze strany oficiálních činitelů a úřadů, ale i veřejnosti pro slavistiku. Vidíme všichni, že zájem se obrací spíše k praktickým, pragmatickým stránkám a aktivitám, a také ovšem k vědám nejmodernějším, jak biotechnika a technika bez přívlastků, nežli je věda o jazyce, věda o literatuře, věda filologická. Slavistika, i když má v našich zemích úctyhodné tradice a výsledky uznávané v celém vědeckém světě, nehraje k naší lítosti tu roli, k níž ji tyto tradice a věhlas zmocňují a zavazují. Nevím, nakolik se to může změnit v blízké budoucnosti, zatím, domnívám se, trvá nerovnováha mezi „praktickým“ a „teoretickým“ životem, ač by to tak být nemělo. Vždyť přece základ obojího, zjednodušeně řečeno, je jeden. To jest relace, vztah mezi člověkem a světem, z jejichž vzájemné součinnosti se realizuje kultura i společenské vědomí. Chci zřetelně vyslovit přesvědčení, že přivrácení rovnováhy sdílí se mnou ti, kdož univerzitu – v souladu s etymologií tohoto označení – pojmají jako obsáhnutí celku, rovnosti všech částí, jako nenadřazování parciálních zájmů zájmům univerzálním.

Jiří Damborský, Ostrava